

УДК 37.015.3:005.32

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2022.1.5>**Тарасенко Юлія Миколаївна,**

аспірантка

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ORCID ID: 0000-0002-1310-4840

ВНУТРІШНЯ МОТИВАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ДО ПІЗНАННЯ МИСТЕЦТВА

Однією з найбільш важливих тем у мистецтвознавстві залишається проблематика, що стосується мотивації людини до пізнання мистецтва та можливості заохочувати чи викликати бажання долучатись до пізнання мистецтва широкої аудиторії слухачів. Сучасне інформаційне суспільство дає можливість проаналізувати, наскільки потужно розвинена система пізнання у сфері мистецтвознавства. Важливим залишається питання стосовно мистецтвознавчих практик та їхнього впливу на розвиток емоційного, інтелектуального та творчого потенціалу особистості.

Досліджень зазначеної проблематики стосовно внутрішньої мотивації сучасної людини до пізнання мистецтва в науковому полі не досить. Здебільшого це стосується досліджень, які мають стосунок до мотивації в педагогічній галузі під час навчання школярів чи студентів. У галузі педагогіки проблемою мотивації займались Б. Додонов, А. Колот, С. Серіков. Проте що стосується мотивації широкої аудиторії таких досліджень бракує. Це й зумовило здійснити аналіз і дослідження зазначеної теми, виявити фактори, що впливають на внутрішню мотивацію людини до пізнання мистецтва, проаналізувати результати проведеного опитування на предмет того, що спонукало учасників долучатись до мистецьких заходів та відстежити наслідки впливу мистецьких знань.

Проведене опитування 50 учасників на предмет визначення мотиваційного складника пізнання мистецтва. Проаналізована прикладна цінність мистецьких знань для широкої аудиторії. Досліджені теорії, що здатні впливати на формування внутрішньої мотивації людини до пізнання мистецтва.

Формування внутрішньої мотивації до пізнання мистецтва залежить від різних чинників, серед головних – наявність передумови у формуванні інтересу, розуміння корисності та практичного застосування мистецьких знань незалежно від виду чи фаху діяльності людини. Також важливим фактором для підвищення мотивації є обґрунтування значущості мистецьких знань як інструменту розвитку особистості та можливості переведення людини із дефіцитарного стану в ресурсний.

Ключові слова: *пізнання мистецтва, внутрішня мотивація, освіта, розвиток мистецтвом, вплив, мистецтвознавчі практики.*

Yuliya Tarasenko. INTERNAL MOTIVATION OF THE INDIVIDUAL TO LEARN ABOUT ART

One of the most important topics in art history remains the issue of motivating people to learn about art and the ability to encourage or arouse the desire to join the knowledge of art to a wide audience. Today's information society provides an opportunity to analyze how powerful the system of knowledge in the field of art history is. The question of art practices and their impact on the development of emotional, intellectual and creative potential of the individual remains important.

There is insufficient research on this issue in relation to the internal motivation of modern man to learn about art in the scientific field. This is mostly the case for research related to motivation in the pedagogical field in the teaching of schoolchildren or students. In the field of pedagogy, the problem of motivation was dealt with by B. Dodonov, A. Kolot, S. Serikov. However, in terms of motivating a wide audience, such research is lacking. This led to the analysis and research of this topic, to identify factors influencing the intrinsic motivation of people to learn about art, to analyze the results of the survey on what motivated participants to participate in artistic activities and track the effects of artistic knowledge.

A survey of 50 participants was conducted to determine the motivational component of learning about art. The applied value of artistic knowledge for a wide audience is analyzed. Theories that can influence the formation of a person's internal motivation to learn about art have been studied.

The formation of intrinsic motivation to learn about art depends on various factors, among the main – the presence of a prerequisite for the formation of interest, understanding of the usefulness and practical application of artistic knowledge, regardless of type or profession. Also, an important factor for increasing motivation is to substantiate

the importance of artistic knowledge as a tool for personal development and the possibility of transferring a person from a deficient state to a resource state.

Key words: *knowledge of art, intrinsic motivation, education, development by art, influence, art criticism practices.*

Зазначену проблематику щодо мотивації у разі вивчення мистецтва важливо починати з питань: «Для чого мистецтво й в чому його наочна користь?», «Як фактично воно допомагає в житті?», «Для чого витратити час та сили?», «Яким чином воно розвиває людину?» Відповіді на ці питання розкривають той складник мистецтва, що пробуджує в людині внутрішню мотивацію доторкнутися до світу прекрасного. Зазначені питання належать до теми, яка є досить тонкою і складною, адже це стосується культурного та духовного аспектів людського життя. Оскільки світ постійно змінюється, з'являються нові науки, технології, що відкривають можливість нових досліджень, цілком логічно, що виникає потреба переглядати питання значущості та користі мистецтва для сучасної людини.

Те, що мистецтво у суспільстві посідає важливе місце та має користь для людини, це зрозуміла аксіома. Теоретично потреби сучасної людини в образотворчому мистецтві залишаються незмінними, серед головних – художньо-естетичний розвиток, формування культурних цінностей особистості та спосіб пізнання світу. Однак що стосується фактичної ситуації у сучасному українському суспільстві, то кількість охочих долучатись до пізнання мистецтва незначна та черги до музеїв не зростають. Також залишається низька динаміка щодо інтеграції мистецьких освітніх програм до широкої освітньої галузі. Ці та інші фактори вказують на низьку зацікавленість та відсутність мотивації пізнавати історію образотворчого мистецтва широкою аудиторією людей. Також у науковому полі відзначається недостатня кількість досліджень з приводу мистецтва як інструменту розвитку для сучасної людини.

Розгортаючи цю проблематику, важливо почати з питання мистецької освіти, яка є важливою культуротворчою галуззю. Це галузь, що функціонує для навчання людей, які вибрали шлях мистецького пізнання, тим

самим це свідчить про наявність у них певної внутрішньої мотивації. Це очевидно, однак яким чином у людини іншої професії та без потреби в творчому самовираженні може виникнути мотивація долучитись до пізнання мистецтва. Так, у суспільстві склалось стереотипне відношення до мистецтвознавчої освіти як до такої, що призначена лише для творчих людей або фахово зумовлених. А тому для більшості людей мистецька освіта залишається стояти осторонь, а разом із тим і можливість використати мистецтво як інструмент дієвого розвитку.

Актуальність цього питання також постає в процесі розгорнутої діджиталізації, що проорокує витіснення певних спеціальностей. Натомість спостерігається тенденція до зростання запиту фахівців із творчими навичками та багатофункціональністю. Тому питання мистецької освіти для широкого кола людей у сучасному світі постає все більше актуальним. Це, своєю чергою, зумовлює додатково виявити властивості образотворчого мистецтва, які мають свій прикладний характер та здатні посприяти у формуванні внутрішньої мотивації широкої аудиторії людей.

Відповідно, постає питання, як людина може зацікавитись образотворчим мистецтвом, пізнати його вплив та цінність, якщо раніше їй не довелось набути особистісного досвіду у разі зустрічі з мистецтвом. Особливо складно усвідомити практичний складник мистецтва аудиторії людей з прагматичним та раціональним складом мислення, тим паче, що прикладні властивості мистецтва не знаходяться на поверхні. Тож дослідження мотивації у цьому питанні слід розглядати з різних точок зору.

Термін «мотивація» (від лат. «moveo» дослівно – рухати, спонукати) – спонукати до дії, керувати поведінкою людини, здатність людини діяльно задовольняти свої потреби. У науковому полі питанням мотивації займалася велика кількість науковців, зокрема

В. Вілюнас, який відзначив у своїй книзі «Психологічні механізми мотивації людини» мотивацію як систему процесів, які відповідають за спонукання до діяльності. Серед загальних видів мотивації визначені такі як: зовнішня й внутрішня; позитивна й негативна; стійка й нестійка; мотивація «від» і «до» [3].

Також Б. Додонов виділяє чотири структурні компоненти мотивації:

- задоволення від самої діяльності;
- важливість для особистості безпосереднього результату;
- «мотивуюча» сила нагороди за діяльність;
- примусовий тиск на особистість [6].

Також серед чинників, які впливають на формування внутрішньої мотивації, є первинний *імпринт* у психології (з англ. *imprint* – «відбиток», «слід»). Згідно з К. Лоренцом, це перша знакова зустріч людини, яку неможливо заглибити з пам'яті [11, 128]. Перше враження людини від зіткнення зі світом мистецтва має значну роль у подальшій взаємодії з ним. Імпринт становить конкретно психологічну основу, що локалізується завдяки певній рефлексії та має надалі вплив на мотивацію. Також до переліку важливо додати такі чинники, як: соціальне оточення, здобуття особистісного досвіду, психологічного й емоційного складу людини та вплив попередніх поколінь.

Однак у разі дослідження мотивації, що стосується залучення особистості до пізнання мистецтва, визначити суттєві механізми досить складно. Оскільки це «чуттєва річ», яка розгорнута в часі та має неоднозначні категорії. Зміст того, що взагалі здатне мотивувати людину, буквально безмежний. Проте в нашому дослідженні ми спираємось на один із мотиваційних елементів, а саме мотивацію «до». Це акт, що спрямований на отримання певного задоволення від тієї чи іншої форми взаємодії з мистецтвом.

Нами було організовано та проведено освітній захід, на якому учасники отримали запитання: яке внутрішнє бажання чи мотивація спонукає долучатись до пізнання історії образотворчого мистецтва? Узагальнюючи висновки, маємо такі відповіді учасників:

1. Заповнити освітні прогалини.

2. Глибше зрозуміти багатомірність мистецького твору.

3. Збагачення та гармонізація внутрішнього стану.

4. Можливість здобути знання та передати їх дітям.

5. Пробудження сплячих емоцій. Бажання пізнати цікаве, нове.

6. Дослідження внутрішнього стану та реакції на мистецтво.

7. Вихід з навколишнього світу для отримання натхнення та заспокоєння.

8. Можливість підтримання світської бесіди завдяки отриманим знанням.

9. Отримання позитивних емоцій.

10. Підсилення власного іміджу.

У продовженні пошуку мотивації важливо здійснити певний аналіз сучасних рухів, які відбуваються в глобальному освітньому просторі. Так, у постіндустріальну епоху суспільство висуває нові вимоги щодо інновацій в освіті, а саме яким чином вона сприяє розвитку креативності та творчості. Актуальність цього питання також постає із системи працевлаштування, у якій затребувані фахівці, що мають певні вміння та навички, а саме такі як: самостійне і «об'ємне» мислення, вміння аналізувати та орієнтуватись у різноманітній інформації, емоційний інтелект, абстрактне мислення, нестандартна технологія вирішення проблем, стратегічне мислення, всебічність. Сучасність усе більше потребує людей, які здатні приймати рішення в кризових обставинах, тобто це люди з когнітивною гнучкістю, «полімати» (від грецької «багато занять»). Це універсальна людина, або людина ренесансного типу, яка формується на крос-дисциплінарній універсальності. Такі люди мають багатомірний розум та навички «перемикання» з однієї сфери на іншу залежно від змін ситуацій і обставин. Як зазначав Вакас Ахмед, це люди, які «здатні мимоволі реструктурувати свої знання в адаптивній відповіді на вимоги, що радикально змінюються» [2].

Одним із ефективних інструментів для розвитку вищезазначених навичок можна розглядати систему принципів, засобів та прийомів пізнання, що використовуються

в мистецтвознавстві. Широкий спектр інструментарію мистецтвознавчої науки має органічно взаємопов'язаний комплекс основних компонентів, а саме: а) методи (способи, прийоми) пізнання, б) принципи (правила дослідження), в) допоміжні засоби дослідження. Також найважливішими правилами пізнання є: принцип історизму, системності, об'єктивності, наступності, всебічності. Саме використання вищезазначених теорій у процесі пізнання мистецтва розкривають мистецтвознавчу науку як інструмент всебічного та креативного розвитку.

Зокрема, на прикладі картини Леонардо Да Вінчі «Благовіщення» (1472–1475 рр.) учасникам пропонувався всебічний розгляд змісту твору, до якого увійшли розповіді про особливості доби Відродження та її витoki з Античності, біблійний сюжет, тлумачення символів, біографія митця, попередня доба Середньовіччя. Розглядалися такі мистецтвознавчі питання, як композиційна закономірність та співвідношення формальних категорій. Важливу увагу приділено досягненням у колористиці, а саме: світло-тіньовому моделюванні та світло-повітряній перспективі. Проведено порівняльний аналіз, який стосується прямої і зворотної перспективи та іконографічних особливостей західної і східної гілки християнської віри. Також розглянуті питання щодо зберігання картини в музеї Уфіці та провенансу.

Крім вищезазначеного, для більш об'ємного та глибинного сприйняття ми намагались побудувати зв'язок між змістом твору та філософськими трактатами доби Відродження. Так, серед відомих діячів того часу Джованні Піко Делла Мірандола (1463–1494 рр.) висловлював духовну самосвідомість Ренесансу у своєму трактаті «Про гідність людини». Він вкладає в уста Всевишнього такі слова, якими звертається до першої людини на Землі: «Я создал тебя существом не небесным, но и не только земным, не смертным, но и не бессмертным, чтобы ты чуждый стеснения, сам себе сделался творцом и сам выковал окончательно свой образ. Тебе дана возможность пасть до степени существа животного, но также и возможность

подняться до степени существа богоподобного – исключительно благодаря твоей внутренней воле» [14, 248]. Я створив тебе істотою не небесною, але і не тільки земною, не смертною, але і не безсмертною, щоб ти без стримування сама себе зробила творцем і сама викарбувала остаточно свій образ. Тобі дано можливості пасти до рівня істоти тваринної, але також і можливість піднятися до рівня істоти богоподібної – виключно завдяки твоїй внутрішній волі (*пер. та ред. Тарасенко*).

Також під час ретельного розгляду дерев на картині Леонардо нами були надані ідеї мислителів щодо обґрунтування їх чіткої геометричності та штучного зображення. Звертаючись до теоретичного трактату «Про живопис» гуманіста та архітектора Леона Батіста Альберті, який аналізує феномен краси, де стверджує, що саме краса приносить задоволення очима та за цією ознакою людина й розпізнає її. Він зазначав, що людина не за власним відчуттям вирізняє красу, а за певними раціональними властивостями цієї краси, тобто її потрібно через логіку та геометрію розпізнати і сприйняти. Адже сама реальність, пише Альберті, не містить ніякої краси, природа є прекрасним матеріалом, але все оформлення виходить з божественного або людського духу, якому краса єдиносущна. Альберті зазначає, що справжня краса можлива лише завдяки присутності розуму, який пізнає принципи гармонії. З огляду на це правило митець доби Відродження може створити та відобразити природу ще більш красивою та гармонійною, ніж це створено природою. Тому дерева на картині Да Вінчі мають вдосконалені форми, чіткі та геометричні. Також філософ вважає, що краса безпосередньо сприймається людиною, але судження про красу можливе лише певним людям, у яких є «вроджене душі знання». Він так само стверджує, що форми та фігури мають чудове та довершене, що здатне підіймати дух і відразу відчувається людьми. Гуманісти того часу намагалися відрізнити одну людину від іншої та від тваринного саме через стан розуму та знання високих мистецтв [10].

Таким чином, зазначена багатомірність поглядів та засобів пізнання мистецтва ство-

рюють засади, які здатні розширити нові умоглядні концепції та сформувати когнітивну гнучкість людини, тобто сформувати нові метанавички *meta-skills* (з англ. «який виходить за межі»), та є трансгресивними, що в умовах сучасної реальності стають усе більш затребувані. Також людина, яка вибрала форму, методи та зміст освіти в контексті мистецької, має можливість формувати у собі низку навичок як «*soft skills*», що впливають на стан та розвиток універсальної компетенції.

Важливо також відзначити, що вивчення таким чином мистецтва надає учасникам мотивації на власні очі побачити оригінали картин.

Характеризуючи значення такого підходу та спираючись на отримані дані опитувань, маємо можливість розширити аргументи, що здатні сприяти формуванню внутрішньої мотивації людини до пізнання мистецтва.

1. Мислення

Головне, з чого слід почати, так це з того, що пізнання мистецтва дає можливість підвищення інтелектуального рівня особистості. Здобуті знання в галузі мистецтва допомагають активувати творчий потенціал людини. На думку Д. Свааба, це дає можливість виходити за встановлені межі для пошуку неординарних та альтернативних рішень [14, 175]. Мистецькі знання, отримані за науковими методами, здатні здійснити запуск нового аналітичного мислення, а це своєю чергою дає можливість спричинити зміни в житті особистості. Те, як людина живе, здебільшого є продовженням того, як вона міркує та яку інтелектуальну «їжу» вибирає для свого мислення. Вивчаючи мистецтво, людина набуває об'ємного бачення, вона починає помічати речі, які раніше проходили повз неї.

На практиці це відбувається, коли для вивчення мистецького твору використовується принцип усебічності, а саме погляд через історичний контекст, крізь призму філософського осмислення, розкриття символічних кодів, дослідження біографічних даних митця, здійснюється порівняльний аналіз, визначення стилю та погляд крізь призму хронологічного розвитку мистецтва. Важливим елементом у пізнанні мистецтва є

співставлення та порівняння в одному художньому стилі різних видів мистецтв, таких як: живопис, архітектура, скульптура, музика та література. Це дозволяє звичайній людині скласти більш об'ємну уяву про світ мистецтва, а також засвоїти інформацію більш цілісно. Все це дає можливість практикувати процеси пізнання з подальшим застосуванням в інших сферах життя. Фокус зору розширюється, людина починає помічати більше та опрацьовувати більші обсяги візуальної та інтелектуальної інформації.

Для вирішення кризових ситуацій людина має широке інформативне поле, у якому вона здатна відшукати нові ідеї та стратегії. Використовуючи мистецтвознавчі методи, людина має можливість натренувати свій стиль мислення та побудувати нові алгоритми. Погляд з різних кутів зору дає можливість вибрати оптимальні рішення з урахуванням різних контекстів, а саме: локального та глобального зору, довгострокової перспективи, раціональності й емоційності, погляд у хронологічному розрізі та з точки зору внутрішнього та зовнішнього споглядання на ситуації.

2. Адаптивність

Ефективність людини визначається не лише її глибокими пізнаннями у вузькому спектрі спеціалізації, а широтою її кругозору, яким вона володіє. Це зазначає і Тетяна Чернігівська [16], вказуючи на те, що нейронні мережі в людини формуються під різні завдання, які стоять перед нею. Таким чином, чим складніше створена нейронна мережа людини, тим ефективніші рішення вона здатна знаходити, особливо коли перед нею стоїть проблема з відкритим рішенням. За теорією Чернігівської, людині з вузьконаправленою спеціалізацією складно знайти альтернативні рішення, оскільки активними залишаються ті види нейронних мереж, що відповідають її вузькій спеціалізації. Пізнання мистецтва допомагає людині адаптуватись у світі, у якому активно розгортається процес діджиталізації та автоматизації. Цей процес не омине скорочення певних робочих місць та фахівців без досить розвиненого творчого та емоційного потенціалу. Розвиваючи критичне мислення за допомогою мистецтва, людина

здатна адаптуватись до нових вимог ринку праці та розширити свої розумові здібності.

3. Подолання «просторового провінціалізму»

У своїй лекції філософ Олександр Філоненко посилався на есе Юрія Шевельова, який вказував на «гріхи» України. Так, Ю. Шевельов передрікав, що головний «гріх» після Другої світової війни буде «просторовий провінціалізм». З часом Україна подолала його, проте залишилось подолати «хронологічний провінціалізм», який, на думку філософа, продовжує наростати. Далі О. Філоненко уточнює термін і значення «хронологічності» в контексті сучасності. Він зазначає, що складна історія попередніх поколінь ніби ускладнює життя сучасній людині. Їй важко визначити та усвідомити, який саме історичний досвід вона може використати, щоб «звести рахунки» з реальним життям. Людина ніби відчуває «перевантаженість» складним історичним минулим, у тому разі й культурним. Тому щоб додатково не ускладнювати своє життя, вона приймає рішення відмежуватись від досвіду минулих поколінь, оскільки в неї і так досить знань, умінь і ресурсів, щоб долати всі виклики сучасного життя один на один. Проте такий підхід, на думку О. Філоненка, не дає можливості подолати «хронологічний провінціалізм». Кожне нове покоління все вужче й вужче мислить та все менше бачить необхідності пов'язувати свою долю й реальність життя з історичним та культурним досвідом попередніх поколінь. Філоненко порівнює це з «рюкзаком», який важко нести й головне немає розуміння, що з нього треба брати й для чого [16].

Так, вивчаючи історію мистецтва, людина через досвід минулого активує поняття вітчизняної та світової історії, людської гідності та культурних цінностей. Через занурення до мистецтва людина має змогу відчути все розмаїття людського досвіду та культурної спадщини й усвідомити, що час зроби́ти і її частиною історії. Сучасні події складно зрозуміти, якщо вони відрізані від соціокультурного та історичного контексту й зв'язку. Складно подолати людський «хронологічний провінціалізм», якщо не відстежувати, яким чином розвивалась історія образотворчого

мистецтва у середині ще більшого глобального простору, у якому вона існує.

Також із питанням глобального відчуття простору пов'язана ще одна теза, яку висловлює український історик Ярослав Грицак у книзі «Подолати минуле: глобальна історія України». А саме в ХХ столітті були лідери, які приймали глобальні рішення, мислили себе всередині глобальної історії. Я. Грицак вказує приклад У. Черчіля, який розумів, що вписаний в історію своєї країни на рівні з попередником Генріхом VIII та іншими відомими правителями, і що він тримає звіт не тільки перед своїми громадянам, а й перед історією взагалі. Грицак виказав своє спостереження, що світ глобалізує мислення діючих осіб, «провінціалізується». І це історик вважає парадоксом, оскільки за потужного інформаційного та технологічного розвитку цивілізації люди повинні бути все більше освічені, з широким кругозором, глибоко дивитися в історію, проте це не так. На його думку, відбувається згуртованість людей, у тому числі сучасних лідерів, які приймають рішення та несуть відповідальність за велику кількість людей [5].

Цей парадокс стосується й інших питань: чи людина може якісно робити «маленьку» справу, якщо вона не розширює власні інтелектуальні та культурні межі. І для чого людині глобально дивитись на світ, якщо вона займається локальною справою.

Відповідати на ці питання можна різним чином. Однак що стосується розвитку глобального мислення, доречно порівняти процес пізнання мистецтва з «розчиненими дверима», через які людина може увійти та пізнати глобальну історію в просторі, у часі та у формі. Мистецька образотворчість має певні властивості, завдяки яким людині легше увійти у світ таких гуманітарних наук, як: історія, філософія, література, психологія, релігія, а це своєю чергою дає можливість скласти правильний набір глобальних цінностей.

4. Розвиток емпатії

Мистецтво через образи, сюжети вчить людину взаєморозуміння, відчувати стан іншої людини, толерантності та відстежувати внутрішній стан. Коли здійснюється процес

візуальної атрибуції твору у контексті історичних подій, людина здатна відчуті та краще усвідомити, чому люди в минулому робили те, що вони робили. Повертаючись у геополітичний чи віковий контекст дослідникам мистецтва стануть більш зрозумілі речі, які є наслідковими. Така практика підвищує рівень емпатії, чуттєвості та формує умови для отримання власних інсайтів та усвідомлень.

Тему емпатії науково підтвердив своїми дослідженнями Джакомо Ріццолатті, який визначив головну особливість дзеркальних нейронів. Теорія полягає в тому, що дзеркальні нейрони однаково чинно активуються в людини як у разі виконання певних дій, так і у разі спостереження за тим, як ці дії виконує інший. Також Д. Ріццолатті визначив, що за допомогою систем дзеркальних нейронів мозок встановлює відповідність між способом дії й безпосередньо дією. Людина так влаштована, що вона віддзеркалює не тільки рух іншої людини, а й емоцію, навіть якщо це лише зображення. Саме з дзеркальними нейронами пов'язана здатність людей до емпатії, тобто здатність до співчуття [13, 24]. Ріццолатті також зазначає, що дзеркальні нейрони забезпечують розуміння інших людей на невербальному рівні, а також активуються та впливають на емоційний стан, навіть коли людина читає, уявляє чи фантазує. Такі самі категорії мозкової діяльності активуються в процесі пізнання мистецтва, коли людина занурюється у світ образів, символів або уявляє чи відтворює певний історичний контекст [13, 227]. Це також підтверджує В. Рамачандран у своїй книзі «Мозок розповідає», де він зазначає, що мозок будується із модулів, які зафіксовані у структурі мозку, вони постійно оновлюються завдяки взаємодії людини з іншою людиною, з тілом, з навколишнім середовищем, з мистецтвом [12].

5. Комунікація

Людині з активною соціальною діяльністю важливо підтримувати зв'язки та вести спілкування на різні теми. І серед таких загальних тем є мистецька, вона здатна робити людину бажаним співрозмовником. Вміння вести цікаву бесіду та наповнювати її змістом підсилює особистий імідж та додає людині зна-

чущості. Освічена мистецтвом особистість стає відразу помітна, адже їх змістовна та яскрава оповідь не залишається непомітною у суспільстві.

6. Колекціонування

Здебільшого тема колекціонування оповита гучними історіями, які говорять про велику вартість творів мистецтв, про відомі аукціонні будинки, такі як «Сотбіс», «Крістіс» та інші. Проте щоб стати колекціонером, не потрібні великі надлишкові статки, потрібна лише зацікавленість та любов до прекрасного. Розуміння історії мистецтв та натренований зір допомагають початківцю-колекціонеру розпочати збір власної колекції як серед сучасних митців, так і серед минулих. Це можливість сучасній людині задовольнити свій гедонізм, а також художню та естетичну насолоду. Крім того, збільшення кількості колекціонерів дає можливість збудувати український арт-ринок, адже якщо українське мистецтво не буде цінуватись та купуватись самими українцями, то збудувати національний культурний капітал буде складно. Також у місію сучасного колекціонера входить завдання підтримки українських митців.

7. Творчі індустрії

Мистецькі знання як «квант творчого досвіду» стають «трампліном» у розвитку для таких творчих напрямів, як фотографування, дизайн, а також у галузі fashion- і beauty-індустрії. Зазначені види діяльності відповідають соціальним потребам сучасного суспільства, засади яких безпосередньо витікають та базуються на законах образотворчого мистецтва. Тому задля розвитку професійності та створення більш довершених продуктів творчості пізнання історії мистецтва стане ефективним інструментом творчого розвитку.

Доповнюючи вищезазначений перелік, важливо узагальнити, що в змісті образотворчого мистецтва відображена система знань, яка здатна докорінним чином розширити межі свідомості людини, вивести її із локального, суто внутрішнього досвіду до глобальних меж пізнання. Звісно, вказаний перелік аргументів не є вичерпним та однозначно не стверджує критерії і механізми впливу мистецтва на свідомість людини. Однак такий погляд дає

можливості виокремити та пов'язати мистецькі знання з практичним застосуванням їх у житті сучасної людини, що здатні підсилювати формування внутрішньої мотивації до пізнання мистецьких знань.

Думку про розвиток сучасної людини також висловлює і Андрій Баумейстер у своїй лекції «TikTok&Co: симптоми людської деградації», де розглядає вплив та наслідки сучасного Інтернету, зокрема TikTok, який швидко набирає обертів та популярність серед дітей та молоді. Вважаємо, що дослідження цього питання становить вагомий аргумент щодо формування внутрішньої мотивації людини до пізнання мистецтва.

Так, А. Баумейстер зазначає, що вищезазначена мережа демонструє своєю наявною діяльністю гонитву за швидким успіхом на основі примітивних і короткочасних «рухів» у широкому сенсі цього розуміння. Також філософ зазначає, що вказана соціальна платформа провокує бажання здобути прибуток із нудьги та примітивізації людини. Велика кількість людей, яка постійно долучається до TikTok, потрапляє у середовище, у якому стираються такі людські цінності, як призначення, вдосконалення своєї праці, потреба в розвитку мислення, важливість зусиль у побудові стратегії розвитку. Нівелюються такі життєві поняття, як обдуманість продовження людського руху та наративності (від лат. *narrare* – «розповідати, оповідати»), розуміння себе, своїх життєвих задач та змістовності. Функціонування TikTok призводить до зниження концентрації уваги, оскільки один акт інформаційної комунікації не перевищує однієї хвилини. Постійні зміни образів, у яких відсутні логічні зв'язки, формують у споживача певний внутрішній і когнітивний стан, у якому користувач розриває не тільки час, а й осмислення плинності життя, континуальності (від лат. *continuum* – «неперервність, постійність»). Таку зростаючу культуру Баумейстер порівнює з культурою смерті, яка вбиває сенс у дискурсі, праці, наративі, вдосконаленні та ін. Людина стає нездатною концентруватись, слідкувати за розгортанням сюжету, формувати цілісність образу більше, ніж це натреноване за допомогою TikTok алгоритму [1].

Повертаючись до цінності мистецького пізнання як потужного інструменту розвитку «об'ємного» мислення, можемо його протиставити тій фрагментарності, яку формує TikTok. Процес, через який проходить людина, долучена до «тренування» мистецтвом, містить у собі комбінаторику, а саме: пізнання світової історії в образах, символах, через історію та філософію мистецтва. Людина легко переноситься в думках крізь століття в будь-яке зображене місто, час, простір, вона здатна зняти обмеження з відображення просторово-часових вимірів дійсності.

Через занурення в мистецький твір людина має змогу розвивати уяву, спрогнозувати події, які відкрились перед нею. Аналіз історичних подій дає можливість простежити та виявити обставини, що передували в певному історичному контексті. Це своєю чергою допомагає в розвитку стратегічного мислення, когнітивних та метакогнітивних здібностей. Разом з цим також суттєво розширюється стан внутрішньої самоідентифікації людини в контексті її ролі в плинній історії. Багатомірність таких змін відбувається на досить тонкому плані, тому їх характеристика в кожному випадку та в кожній психоемоційній людській системі буде своя. Звісно, визначити об'єктивну дійсність та класифікацію в такому питанні досить складно, оскільки воно здебільшого належить до «тонкої тканини» людського складу. Однак вважаємо доцільним оновлювати вищезазначені категорії як у науковому полі, так і в широкому освітньому просторі, оскільки саме розуміння користі та практичності, яка витікає від пізнання мистецтва, здатна вплинути на формування внутрішньої мотивації.

Так, процес усвідомлення мистецьких знань, за В. Вілюнасом, означає відображати явище «прописними» в головних системоутворюючих параметрах та мати можливість у разі необхідності уточнити його детальні властивості та зв'язки [3, 15]. Знання та навички, які формуються в процесі мистецтвознавчих практик, не можуть безпосередньо бути переданими в особистісний досвід людини. Для їх присвоєння людина повинна бути залучена у спеціально направлену діяльність,

яку людина визначає для себе як значущу. Так, на прикладі мистецького лекторію виявляються нові і все більш складні властивості мистецтва. Але саме зовнішня діяльність, що вступає через практичний контакт, є продуктом, який створений з «копії» різних інформаційних складників. Внаслідок внутрішнього «програвання», «згорання» та «переходу», що відбувається в процесі пізнання мистецтва, здобута інформація стає основою для психічного відображення цих образів [3, 16]. Це стає певним «звернутим» продуктом, який може «розпаковуватись» у необхідний для людини час та ситуації. Продукт, що накоплений різними поколіннями людей та культурами.

Також В. Вілюнас у своїх дослідженнях посилається на А. Леонтьєва, який визначив, що низка особливостей психіки людини пов'язана з тим, що під час присвоєння нового досвіду відбувається постійне скорочення попередньо розгорнутих процесів діяльності у все більш стислі і автоматизаційні форми. Цей феномен Леонтьєв визначив як термін «інтеріоризація», що означає перехід, у результаті якого зовнішні за своєю формою процеси й предмети перетворюються на процеси, що протікають у розумовому плані та в плані свідомості. У цьому процесі відбувається специфічна трансформація, яка узагальнюється та вербалізується, а головне стає здатна до подальшого розвитку в зовнішній діяльності людини. Тобто саме інтеріоризація попередньо розгорнутої діяльності у нашому випадку пізнання мистецьких знань дає можливості присвоїти людині практично необмежений обсяг знань. Такий новостворений елемент досвіду дає можливості порівнювати, узагальнювати, відчувати та використовувати зазначене в подальшій людській активності. Здобуті мистецькі знання дають можливості формування більш складних, узагальнених «одиниць» досвіду, що переходять після певної внутрішньої обробки – інтеріоризації в результативну форму зрозумілих значень, принципів, ідей, дій та вчинків. Це своєю чергою використовується для формування узагальнень ще більш високого рівня і так далі. Таке накопичування знань має багатоступеневий перехід із розвернутого в звернуте, із

зовнішньої дії-пізнання у внутрішню форму діяльності. Це те, що складає і формує індивідуальний «образ світу», що являє собою упорядкований продукт присвоєння людиною знань про об'єктивну дійсність і про саму себе [3, 17].

Також спираючись на думку Л. Виготського, а саме на те, що свідомий процес регуляції внутрішніх та зовнішніх психічних функцій виникає за допомогою стимулюючого знаку. Таким чином, пізнання мистецтва та долучення людини до мистецтвознавчих практик «виконує функцію знаряддя перетворення внутрішньої дійсності, зокрема формування образів пам'яті. Слово – засіб довільного спрямування уваги, абстрагування властивостей та синтезу їх у значення, тобто формування понять» [4]. За теорією вченого, людина здатна «опанувати себе як одну із сил природи ззовні – за допомогою особливої техніки знаків, створюваних культурою, а оволодіння тим чи іншим внутрішнім психологічним процесом передбачає попередню його екстеріоризацію» [4].

Проаналізований матеріал дослідження дозволяє нам проілюструвати певні спостереження стосовно наочної дії «інтеріоризації», спричиненої мистецтвознавчими практиками. Так, після проведення мистецького лекторію зафіксовані відгуки учасників: майже 95% мають низку позитивних вражень, а саме відчуття емоційного піднесення, інтелектуального задоволення, радість від пізнання та розуміння нового, бажання відвідати музеї та дізнатися більше.

Первинна реакція внутрішньої «інтеріоризації» продовжується та переходить у наступну стадію – «екстеріоризації» (від лат. exterior – зовнішній), коли внутрішнє психічне життя людини отримує зовні виражену знакову і соціальну форму свого існування. У підтвердження вищезазначеного маємо досвід людей, які зазнали рушійного впливу від мистецтвознавчих практик, а саме отримали поштовх до власних змін у соціальній та професійній самореалізації. Оскільки мистецтвознавство як гуманітарна наука містить властивості, що сприяють певним чином у разі визначення та пошуку власного

покликання. Зокрема, вибір у бік мистецтва зумовлено бажанням людей реалізувати свої задуми в інтелектуальній, творчій та фізично вираженій формі, як-от: отримання мистецької професійної освіти, навчання малярства, влаштування виставок, кураторство та розвиток мистецької справи та інше. Серед відомих нам випадків налічується вже близько 12 осіб віком від 30 років, які після долучення до мистецтвознавчих практик зробили вибір у бік зазначеної сфери.

Спираючись на отримані дані, можемо додати в перелік мотивацій те, що зазначені практики створюють людині можливість розкрити своє призначення та активувати творчий потенціал.

Крім того, питання мотивації також важливо відстежувати в часі, в дії та в контексті фізіологічних процесів. Так, на прикладі розвитку онтогенезу спостерігаються процеси пізнання, які відбуваються з дитинства. Дитина, пізнаючи світ, постійно ставить низку питань, серед яких: «А що це значить?», «Чому це так?», «А як зрозуміти?» Згодом, набуваючи певного досвіду, природний процес допитливості уповільнюється. Так, серед різних чинників, які впливають на процеси мотивації та навчання, є гормон дофамін (гормон зацікавленості та задоволення). Зазначений гормон активно виділяється в дитинстві, але з роками його природний синтез поступово зменшується. Зацікавленість пізнавати нове в дорослих людей ніби «консервується», людині складно відчувати захоплення та радість від пізнання нового. На думку Т. Чернігівської, це один із наслідків гальмування мозкової діяльності, який негативно впливає не тільки на розумовий стан, а й на фізичний. Однак є і зворотні процеси у виробленні дофаміну, а саме коли людина підпитує своє зацікавлення, споживає та перетворює нову інформацію, здобуває цікаві для себе знання, які збуджують уяву, виконує нові і складні для себе розумові завдання, то відбувається відновлення синтезу дофаміну [16].

Цю теорію підтверджують нейронауковці, зокрема нейробіолог В. Дубинін, який зазначає, що позитивні емоції у людини корелюють з новизною. Це є дуже важливий склад-

ник психічного життя людини, оскільки структура мозку має допитливу властивість. Людина, яка займається створенням нового у будь-якій галузі: чи то науковій, творчій, чи в промисловій, потребує постійного поповнення нової інформації для того, аби продукувати та «народжувати» нові ідеї, речі, твори. Наявність достатньої кількості цього гормону визначає швидкість мислення людини, особливо абстрактного, також цей гормон бере участь у зміцненні лібідо. В. Дубинін також зазначає, що недостатність речовини L-дофа, яка безпосередньо є попередником гормону дофаміну, спричиняє в корі головного мозку нейродегенерацію нейронів, що сприяє накопиченню білків «паркінів» та виявленню симптоматики Паркінсонової хвороби. Один із медикаментозних методів лікування або купірування цієї хвороби є синтетична речовина L-дофа, однак ця речовина не зупиняє процес нейродегенерації клітин, та лікування потребує все більшого збільшення речовини [7].

Серед вищезазначених досліджень нами було також проведено анкетування людей похилого віку, які брали участь у мистецьких лекторіях. Звісно, показники рівня дофаміну після здійснення заходу нам не стали відомі, проте було відстежено значні зміни емоційного стану людей: поживлення, бадьорість, радість, запитання та бажання залучатись до подібних дій.

Серед учасників була 72-річна жінка, яка після участі в мистецькому заході почала опановувати олійний живопис. Зі слів жінки, мотивом до пізнання мистецького процесу було бажання отримати новий творчий досвід, про який вона мріяла багато років. Згодом учасниця почала відстежувати підсилення життєвої сили та радість від власноруч створених картин. Бажання пізнавати мистецтво, займатись живописом надавало фізичних і емоційних сил та взагалі покращувало якість життя літньої жінки. Особливо піднесений стан їй надавала думка про те, що після життя, на згадку про неї, близькому оточенню залишиться живопис.

Узагальнюючи вищевикладену інформацію, можемо дійти таких висновків, що фор-

мування внутрішньої мотивації до пізнання мистецтва залежить від різних чинників, серед яких є наявність передумови у формуванні інтересу до пізнання мистецтва та усвідомлення, яким чином мистецтвознавчі практики здатні вплинути на стан людини. Аналіз проведеного дослідження також вказує на необхідність детального визначення чинників, які розкривають ціннісний рівень мистецьких знань для сучасної людини, а саме розгорнутого переліку користі та практичної реалізації знань незалежно від виду діяльності та віку людини. Усвідомлення значущості від пізнання мистецьких знань формує засади в подоланні стереотипного від-

ношення того, що мистецькі знання корисні не лише людям, творчо направленим. Слід також зазначити, що важливість формування мотивації до вивчення мистецтва визначається запитом часу, серед яких є сучасний ринок праці як додатковий мотиваційний елемент. Тенденції розвитку художньої та естетичної свідомості помітно трансформуються під впливом нових ідей, освітніх процесів, наростання інформаційного валу та впливом інших сучасних тенденцій. Це своєю чергою зумовлює потребу в інтеграції мистецьких знань до загальних освітніх процесів та подальших досліджень зазначеної проблематики.

Література:

1. Баумейстер А.О. TikTok&Co: симптоми людської деградації. URL: <https://youtu.be/VP7xBTn3nNs> (дата звернення: 03.08.21).
2. Вакас А. Нерассказанная история полиматов. URL: <https://un-sci.com/ru/2020/06/29/vakas-ahmed-nerasskazannaya-istoriya-polimatov/> (дата звернення: 23.02.2022).
3. Вілюнас В.К. Психологічні механізми мотивації людини. Москва : Видавництво Московського ун-ту, 1990. 288 с.
4. Виготський Л.С. Інтеріоризація та екстеріоризація. URL: https://studme.org/304158/filosofiya/interiorizatsiya_eksteriorizatsiya (дата звернення: 07.05.2022).
5. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 408 с.
6. Додонов Б.И. Мотивация и проблемы в обучении. *Народное образование*. 2002, № 9. С. 123–130.
7. Дубінін В. Дофамін. URL: <https://youtu.be/l-qnVvD86kI> (дата звернення: 18.02.2022).
8. Канюк С. Психологія мотивацій. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
9. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотивація персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2011. 397 с.
10. Лазарев В.Н. Трактати Альберті. URL: <http://www.bibliotekar.ru/Italia-Vozrozhdenie/13.htm> (дата звернення: 16.02.2022).
11. Лоренц К. Оборотная сторона зеркала. Москва : Республика, 1998. 635 с.
12. Рамачандран В. Мозг рассказывает. / Пер. с англ. Чепель Е. Под науч. ред. Шипковой К. Москва : Карьера Пресс, 2017. 422 с.
13. Риццолатти Д., Коррадо С. Зеркала в мозге: О механизмах совместного действия и сопереживания / Пер. с англ. О.А. Кураковой, М.В. Фаликман. Москва : Языки славянских культур, 2012. 208 с.
14. Свааб Д. Наш творчий мозок / Пер. за вид.: Swaab D. Unser Gehirn: Wie wir leben, lernen und arbeiten. Munhen : Droemer. 2017. 640 p.
15. Эстетика Ренессанса / Ред. В.П. Шестаков. Москва : Искусство. 1981. Т. 1, с. 495.
16. Чернігівська Т. Для чого потрібно мистецтво. URL: https://youtu.be/VFPL4oj_E0o (дата звернення: 28.12.2021).
17. Філоненко О. Краса. Вихід із кризи. Ч. 3. URL: <https://youtu.be/OmaVGSBcwjk> (дата звернення: 20.01.2022).

References:

1. Baumejster A. O. TikTok&Co: Simptomi ljuds'koi degradacii. Retrieved from: <https://youtu.be/VP7xBTn3nNs>
2. Vakas A. Nerasskazannaja istorija polimatov. Retrieved from: <https://un-sci.com/ru/2020/06/29/vakas-ahmed-nerasskazannaya-istoriya-polimatov/>
3. Viljunas V.K. (1990). Psihologichni mehanizmi motivaciyi ljudini. Moskva: Vidavnictvo Moskovs'kogo un-tu, 1990. 288 p [in Russian].
4. Vigots'kij L.S. Interiorizacija ta eksteriorizacija. Retrieved from: https://studme.org/304158/filosofiya/interiorizatsiya_eksteriorizatsiya

5. Gricak J. (2021). Podolati minule: global'na istorija Ukraini. Kyiv: Portal, 2021. 408 p. [in Ukrainian].
6. Dodonov B.I. (2002). Motivacija i problemy v obuchenii. Narodnoe obrazovanie. 2002, No. 9. P. 123–130 [in Ukrainian].
7. Dubinin V. Dofamin. Retrieved from: <https://youtu.be/l-qnVvD86kI>
8. Kanjuk S. (2002). Psihologija motivacij. Kyiv : Libid', 2002. 304 p. [in Ukrainian].
9. Kolot A.M., Cimbajjuk S.O. (2011) Motivacija personalu: pidruchnik. Kyiv : KNEU, 2011. 397 p. [in Ukrainian].
10. Lazarev V.N. Traktati Al'berti. Retrieved from: <http://www.bibliotekar.ru/Italia-Vozrozhdenie/13.htm>
11. Lorenc K. (1998). Oborotnaja storona zerkala. Moskva: Respublika, 1998. 635 p. [in Russian].
12. Ramachandran V. (2017). Mozg rasskazyvaet / Trans. from English Chepel' E. Under scientific ed. Shipkovej K. Moskva: Kar'era Press, 2017. 422 p [in Russian].
13. Ritsolatti D., Korrado S. (2012). Zerkala v mozge: O mehanizmah sovmestnogo dejstvija i soperezhivanija / Trans. from English O.A. Kurakova, M.B. Falikman. Moscow : Languages of Slavic cultures, 2012. 208 p. [in Russian].
14. Swaab D. (2019). Nash tvorchij mozok. / Trans. S.V. Zubchenko. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 468 p. [in Ukrainian].
15. Jestetika Renessansa. (1981) / Ed. V.P. Shestakov. Moskva : Iskusstvo, 1981. T. 1, P. 495 [in Russian].
16. Chernigivs'ka T. Dlja chogo potribno mistectvo. Retrieved from: https://youtu.be/VFPL4oj_E0o
17. Filonenko O. Krasa. Vihid iz krizi. T. 3. Retrieved from: <https://youtu.be/OmaVGSBcwjk>